

Предборський Валентин Антонович,
професор кафедри економіко-правових
дисциплін НАВС, доктор економічних
наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ В УМОВАХ ПАНУВАННЯ ТІНЬОВОГО ПАРАСУСПІЛЬСТВА

За сучасних умов перешкодою здійснення ефективного державного контролю, зокрема у сфері публічних фінансів, є системна протидія та нейтралізація з боку тіньового парасупільства.

Логічним наслідком розвитку гібридних тіньових структур, що ґрунтуються на деформації квазіринкових відносин і сучасних протообщинних утворень, є формування потужної структури тіньового парасупільства, сила та слабкість кланової організації якого, його надзвичайна закритість і нетранспарентність утворюють внутрішню систему його суперечностей.

Так, сучасна панівна, паразитарна, тіньова економіка - це базовий (у межах загального економічного простору) системоутворюючий сектор народногосподарської структури, як правило, за межами реального сектору, який визначає головне спрямування, систему головних інтересів і суперечностей економічного розвитку, характер зв'язку між базовим і периферійними секторами. Це синергетична форма утворення та розширення структурного розлому, що покладено на підсилення потоку гібридизації (синкретизму) вищих ланок влади й великого бізнесу. Дослідження конкретної соціально-економічної форми елітного сектору, його зв'язків із тіньовою державою залежить від відповідних функцій історичного етапу розвитку всієї економічної структури суспільства, у яких відбувається модифікація цієї форми. В умовах кризи державного управління, загострення суперечностей модернізації, панування як провідної тіньової функції перерозподілу власності та влади елітний сектор не може не набувати паразитарної форми.

Головним виявом сутності синкретизму «автономної» держави та тіньового, паразитарного (олігархічного) сектору є система протообщинних відносин господарювання для обмеженого кола осіб, забезпечених олігархічними, політичними

щаблями адміністративної та судової влади, правоохоронних органів, суб'єктів господарського та фінансового контролю, відсутністю досконалої економічної, політичної, кадрової конкуренції в поєднанні з необмеженим монопольним доступом до національних ресурсів країни. Інституційний симбіоз елітного сектору та «автономної» держави набуває форми тіньового парасупільства як мегатіньового квазіобщинного утворення. За цих умов корупція набуває системного характеру, стає неодмінним атрибутом адміністративної системи, іманентним способом її регулювання. Інституційна спроможність офіційної держави значно знижується. Стрижнем тіньової протообщинної структури «автономної» держави стає вертикальна корупція, тіньовий бізнес на адміністративному ресурсі, системній адміністративній корупції. Тіньове парасупільство - це закрита сфера народного господарства, що монополізована олігархічними структурами, які мають на меті отримання надвисоких доходів за допомогою використання значною мірою спекулятивного фінансового капіталу та паразитарного адміністративного ресурсу. Існуюча як панівна тіньова структура, тіньове парасупільство утворює, відповідно до своїх потреб, і тіньову політичну, соціально-економічну інфраструктуру, що зумовлює значне посилення тіньового режиму функціонування рядових суб'єктів господарювання.

Суб'єкти елітного сектору України в умовах утворення квазіринкових відносин воліють максимально експлуатувати силу держави, перекладати на неї свої зобов'язання та витрати, водночас забезпечуючи відрив своїх доходів від державних здебільшого за рахунок їх еміграції за кордон. Так, у 2010-2015 рр. в Україні за протекціоністського забезпечення держави відбувається черговий масштабний тіньовий перерозподіл власності на металургійному та хімічному ринках, на яких працюють потужні фінансово-промислові групи.

Звідси впливає і макроекономічна основа функціонування державної влади в суспільствах із механізмами її гібридизації: держава бере на себе борги елітної економіки задля забезпечення інтересів розширеної експлуатації нею ординарної економіки. У цих умовах борги елітної економіки стають державним боргом, що може здійснюватися шляхом прямого кредитування підприємств цього сектору, створення пільгового режиму

оподаткування, позачергового відшкодування податкового кредиту, бюджетного фінансування, залучення до об'єктів, що отримують зарубіжні кредити під гарантію уряду, тощо. Спосіб перекладання боргу елітної економіки на борги держави суті справи не змінює, потенційно кожна угода, до якої причетний елітний сектор, автоматично створює державне боргове зобов'язання. Під нього (потенційно) автоматично, безготівково випускаються державні платіжні засоби - гроші та інші види боргових державних цінних паперів.

Іншими словами, в елітного сектору та держави значною мірою існують спільні, нероздільні (у зв'язку з гібридизацією, відсутністю чітких кордонів між сферами діяльності) фінанси, єдиний сукупний бюджет у доходній та витратних частинах. Доходи підприємств цього сектору від монопольного підвищення цін зумовлюють виникнення державного інфляційного податку, тобто отримують форму державних доходів від інфляції. Ініціювання підприємствами елітного сектору державного інфляційного податку здійснюється у два етапи. Спочатку на споживача через зростання цін технологічним ланцюгом перекладаються збільшені витрати підприємств, які визнані державою. На наступному етапі, коли держава санкціонує сплату витрат підприємств і забезпечує це санкціонування наданням кредитів або здійсненням платежів, автоматично утворюються безготівкові гроші. У витратній частині віртуального єдиного бюджету підприємств елітного сектору й держави витрати цих підприємств надходять до сукупних державних витрат. У доходній частині віртуального єдиного бюджету виробники елітної економіки та держава разом збирають зі споживача інфляційний податок від завищених монопольних цін на кінцеву продукцію.

За цих умов особливого значення набуває системне очищення влади за рахунок компонента громадянського суспільства, громадського контролю (у складі публічного) щодо забезпечення дієвості державного фінансового контролю.